

נסע אחר

ינואר 2008 < גיליון 208

גבירותי ורבותי, מהפכה

לרזל יזבל
למהפכה בקובה
יצאנו לחפש
את המהפכות
החדשות. דוח מצב

זר, מורד, אוהב

בעקבות אלבר קאמי בין
פריז, ניו יורק ולוסטרין

בודהא במקום משפחה

נשים מערביות הופכות
לנזירות בודהיסטיות

מעבר לחוג הקוטב

שיט בין איי לופוטן שבנורווגיה

מהדורה למנויים

סחיר 50.00 ש"ח (באילת 43.30 ש"ח)

SBC
ערוץ המוזיקה
ifeel
www.sbc.co.il

דוח מהפכה
פרויקט מיוחד

מה שלום המהפכות?

החודש לפני חמישים שנה התחוללה אחת המהפכות המעניינות של המאה ה-20: פידל קסטרו וצ'ה גווארה השתלטו על קובה, הדיחו את הרודן ששלט מטעם האמריקאים והכריזו על עצמאות. התאריך ההיסטורי, יובל למהפכה, מעורר מחשבות: האם בעולם שאנחנו חיים בו היום – בעידן אינדיבידואליסטי, טכנולוגי זשבע – נותר עוד מקום למהפכות? יצאנו לבדוק את המהפכות של ימינו, אלה הצומחות דווקא מתוך כור ההיתוך של הגלובליזציה

[עמודים 42-74]

ידו מהפכה
שלימה

מהפכה

בגיל העמידה

המהפכה שהצליחה במקרה המתמשכת ביותר בעולם, כפי שמכנים היסטוריונים את המהפכה הקובנית, נמשכת כבר חמישים שנה. עומר דותן ירד לרחובות קובה, נכנס לבתים, רקד בכיכרות, הביט והתקרב, והוא מספר על היום-יום של המהפכה, על רוחות השינוי שאולי מתקרבות, ועל מה שאומרים האנשים אחרי כמה כוסות של רום

כתב: עומר דותן | צילם: ברוך גיאן

א

לפי צעירים וצעירות גדשו את כיכר המהפכה בהוואנה (Havana), בירת קובה. מוזיקה מחוישת אוזניים בקעה מהרמקולים המיושנים שהוצבו לצדי הבמה. לחקות סלסה וזמרים ידועי שם עלו וירדו מהבמה בזה אחר זה. אלכוהול זרם בשפע, הלחות ליטפה את הרוקדים. שעת לילה מאוחרת והחגיגה בעיצומה. דורות של מסיכה ביד'מיות, מזג אוויר חם ושמחת בשרים הביאו לידי אבולוציית בגדים שסופה מזעור ומחשוף.

יום העצרים, היום המוקדש לצעירי קובה, נחגג היום כמדי שנה באירועים רשמיים וב' מסיבות המוניות. האירוע הרשמי התקיים אמש, ב'הר הדגלים' (Monte de las Banderas) הממוקם על המלקון (Malecón), הטיילת הארוכה הממוסממת של הוואנה, שלא כמו המ' סיבה, האירוע היה מועט אנשים, ואת מרבית הנוכחים אספה הממשלה בקושי מבין תנועות הנוער ועובדי הממשל. דגלי קובה קטנים חולקו לנוכחים ואנחיהם נוספו בהם בחוסר חשק אימתי שהתבקשו לכך.

ובחזרה למסיבה, בין הגופות המיוזעים אני מבחין בשוטר, מדוי מצוחצחים בקפידה ותוא מדקדק במעשי הרוקדים. מלמעלה, מפוסלת על קירו החיצוני של משרד הממשלה הצמוד, מסיקפה דמותו הנעחית של צ'ה גווארה, והוא נראה במהרהר במהפכה הקובנית, החוננת בימים אלה המושים שנה לקיימה.

תוריים משפחה דייטל
בספרן נרצח'ס (שפאל)
מחוללם (מחולל) דאם
הצגות המיוזעים שמחולל
כאול קסמוס (מחולל) על
הנעלבות (מחולל)

✦✦✦ ירדניות הנוער
 טריוויד, חלואות ממח
 ויראלס, נעור בהתאמה
 עם כנס מחולק ביד, זמר
 מליטס מסייבאנו

קפה, מוזיקה

אלברטו, בעליו של הבית שבו התארחתי, הוא פנסיונר של הצבא. במשך כשנתיים הוא שירת באנגולה, עניין נפוץ בקובה. לאחר שובו החליף אלברטו את ביתו הקודם, שהיה גדול ויפה יותר, בבית הנוכחי. בביתו הישן החשמל עבד במשמרות - שמונה שעות כן, שמונה לא. מאחר שרצה לעסוק באירוח ביתו, היה מחויב לספק לאורחיו חשמל רציף. החלפת בתים מתבצעת בידיעת הממשלה ובאישורה. הבתים חובקים בין כותליהם את זיכרונות האנשים הרבים שדרו בתוכם ומשמרים את עברם ושורשיהם הנעוצים עוד בימי הקולוניאליזם של המאה ה־16. כמו האנשים, גם הם מתפוררים וזועקים לשמים.

ב־1 בינואר 1959 נכנסו לפאתי הוואנה כוחות המהפכה בפקודם של מידל קסטרו וצ'ה גווארה. הם התקבלו בפרחים ובנשיקות. הבטיח לה "קובה אחרת" שלטה בעיר ובמדינה, והכל קיוו למהפכה שתחזיר את קובה לעם. הלאה השלטון הרקוב והמושחת, הלאה ההתערבות האמריקאית, ויווה לה רבולוסיון!

באקדמיה לתארים מתקדמים לאמנות ומוזיקה, לא הרחק משכונת בתי השגרירים מיראמר (Miramar), הלימודים נמשכים כסדרם. שטח האקדמיה גדול מאוד והמוסד מטופח למדי במונחים קובניים. זהו למעשה מנרש גולף לשעבר, והמבנה הראשי היה פעם מלון פאר. עדיין אפשר לראות את הלובי לשעבר, ששורשי עצים מתעקלים בו בינות למדפי העץ המתפוררים. קולות תיפוף עולים מהמרתבים, בוקעים מעברו של עץ פיקוס ענקי. בהתקרבי אני מבחין באיש צעיר, עונד עניבה אך נטול חולצה, מתאמן בתיפוף מסובך על מערכת תוף מים שהוצבה בצלו של העץ הנדיב. מיד מצטרפת מלוויה נעימה של סקסופון מתוך הבניין הנטוש שמשמאל. מוזיקת טבע ואדם, גאות המוסד שאליו מגיעים סטודנטים מכל העולם.

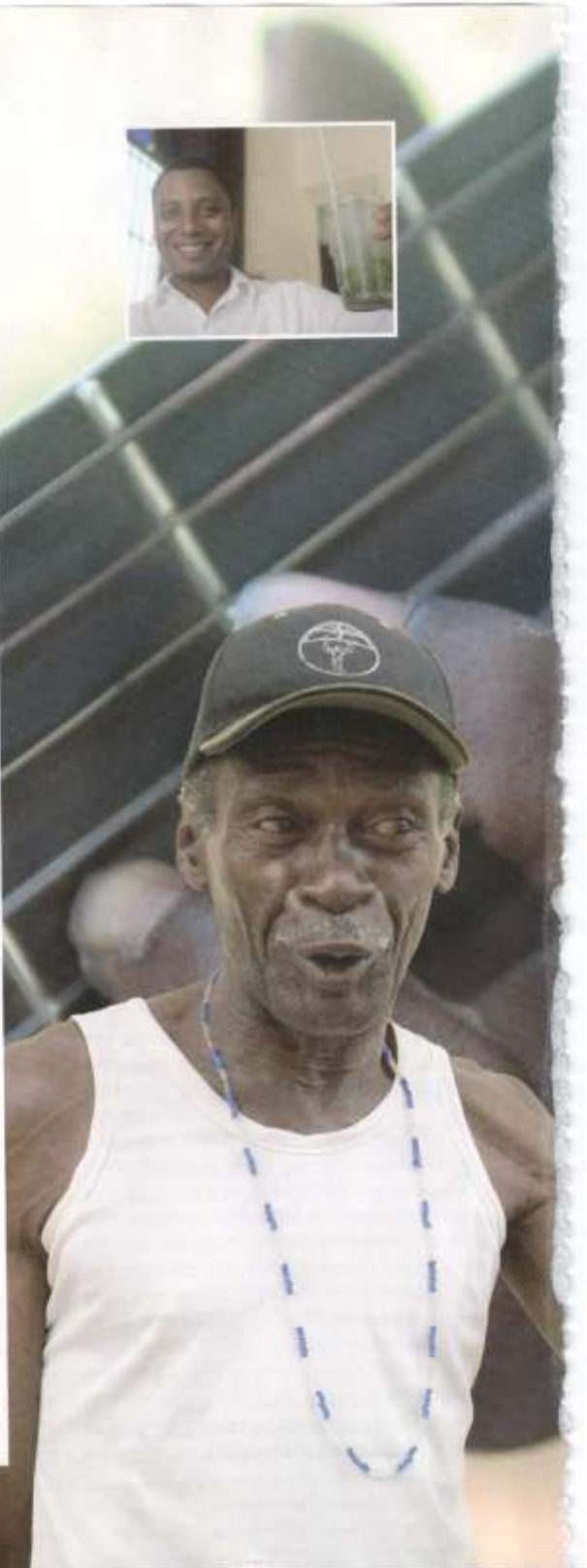
חמישים שנה לאחר אותו ניצחון מסעיר, המהפכה מוצלת באור דמדומים. צ'ה כבר הספיק למות בבוליביה, מידל כבר עבר ניתוח בטן מורכב, שממנו, יטענו הקונספירטורים, לא יצא חי. נשאר ראול קסטרו, אחיו הצעיר של מידל, שמנהל היום בפועל את המדינה הענייה. גם הוא כבר לא ילד, השנה הוא חגג את יום הולדתו ה־76.

זרים במתח ביתי

לקראת ערב אני מנצל זמן פנוי לישיבה מתרפקת על מדרגות בניין הקפיטול המפורסם וצופה בקבוצת קפוארה לוחמת בריקוד מהפנו. מעט לפני השקיעה הגיעה שוטרת והודיעה על סגירת המבנה, כולל מדרגותיו. אני חוזר לביתו של אלברטו בהוואנה הישנה. אלברטו הוא הטבח בבית. מאכליו נפלאים, אך מתוק מכולם הוא הקפה השחור שהוא מכין. ניחוחות של פולי קפה קלויים מגיעים לאפי. לאחר שהי פולים נקלים, הם נטחנים ומועברים עם מים חמים דרך מכשיר הכנה קטן. זרזוף דקיק של קפה חזק ממלא את הכוס.

בבוקר הופיעה במטבח הבית אישה זרה. זה לא נדיר בקובה שאי נשים זרים מופיעים בביתך לפתע, מי לעזור, מי להיעזר. יש שבאים לכבס, יש שבאים לכשל, תלוי בחוסר וברצון. וישנם אלה שבאים סתם לדבר, להתעניין. החיים בקובה עזים וקשים, אבל מתובלים בשותפות ובאהבה.

המהפכה היא קודם כל סיפור גבורה בלתי ייאמן על 12 לוחמים שכבשו מדינה. 12 איש מתוך 82 שרדו את הנחיתה הקשה של היא־טה "גרנמה" (Granma) במפרץ הבוצי בדרומה של קובה, בדצמבר

במדינות המערב, זוכים כאן לשיקום מלא. אני ממשיך בדרכי לאגדרטה של צ'ה, גולת הכותרת של העיר. בגלותו במקסיקו פגש פידל את צ'ה, שלימים יהיה בעיני רבים בקובה, ובעיני רבים אף יותר בעור לם כולה, המודל המושלם לאידיאולוג, מפקד ואיש מופת. לא הכל יסכימו עם התיאור הזה, אבל הוא בהחלט היה איש ללא פשרות: שנים לאחר הניצחון נטש צ'ה משרת שר נוחה לטובת הפצת לוחמת גיילה בקרב מדוכאי אמריקה ובוליביה. שם, בתנאי שטח קשים בג'ונגלים של בוליביה, נהרג צ'ה בידו סוכן סי.איי.אי.

במשאית הישנה שלוקחת אותי לאגדרטה - חחליף לאוטובוס שאינו בנמצא - מצטופף לדי זוג מחובק, הוא צעיר, היא כבר לא. הוא מחזיק ביד אחת את קורת התמיכה לבל ייפול. היא מחזיקה בו ביד אחת לבל תיפול. במרכז האגדרטה הענקית, על ראש עמוד אבן גבוה, עומד זקוף פסל ברזל של צ'ה ודובה בידו. בסנטה קלרה נחלו המהפכנים הצלחה משמעותית ראשונה, כאשר תפסו במבצע מהיר רכבת אספקה של צבא בטיסטה. מעוררים והמר שים הם יצאו מסנטה קלרה במתקפה בראשות צ'ה, המתקפה שהביאה לתם את הניצחון לפני חמישים שנה. למרגלות האגדרטה ממוקם חדר זיכרון, ולצדו מוזיאון מרשים המציג את צ'ה במלוא הדרו - רופא,

בטיסטה, המושל'הרודן המושחת מטעם ארצות הברית, ידע על הנחיתה הצפויה ושלה צבא כדי ליידט אותה. למוד ניסיון היה בטיסטה, שהרי ארבע שנים קודם לכן הסתיים בטרנדיה ניסיון הש' תלטות של פידל קסטרו על המחנה הצבאי מונקדה (Moncada) בעיר סנטיאגו דה קובה (Santiago de Cuba). מורדים רבים נהרגו אז בקרב, ורבים אף יותר נשפטו למוות.

במהלך משפטו חקק פידל את עצמו על לוח ההיסטוריה כשאמר לשופטיו, "עשו מה שאתם רואים לנכון, לי לא אכפת. אותי תשפטו, ולי תמהל, ההיסטוריה עצמה". ב'1955 חנן בטיסטה את פידל, ועונש המאסר הומר בהגליה למקסיקו. לו ידע אז בטיסטה כי כעבור שנתיים לערך יחזור קסטרו לקובה דרך הים, אולי היה פועל אחרת.

אחריו, המפקד

ברחוב הראשי של העיר סנטה קלרה (Santa Clara) עולים הדי שעטות סוסים וגלגלי כרכרות. באין כסף למכוניות, סוסים וכרכרות הם תחליף הכרחי. בדרך לטרמינל האוטובוסים עוברים דרך רחוב מתקני המציתים. בעזרת כלי עבודה ייחודיים ומקצוענות רבת שנים, מציתים ישנים, חד'פעמיים

דמותו של צ'ה גווארה בויניאלס ונכלל מקום אחר בנצחה! הוא מת לפני יותר מארבעים שנה, אבל ההערצה אליו נמשכת

→ שרד מתקופת טרוס' המהפכה בגטיטה לאורך הטילית בהואנה

מרבית משאבי המדינה בחינוך, בריאות ותרבות. פעם אף צוטט פידל באומרו, "אצלנו בקובה אפילו הוונות אקדמאיות". למרות הציניות שבדברים, יש בהם אמת. מיגור האנאלפביות היה מהפרויקטים הלאומיים החשובים לאחר המהפכה, היום קובה מתגאה באחוז אנאלפביות זעיר, נמוך בהרבה ממרבית ארצות המערב, ואם להאמין לסי.איי.אי - 99.8 אחוז הם יודע קרוא וכתוב. בימים שבהם פסנת הרישניות מתמצה במחוזותינו באי-הדחה מריאליטו

הרפתקן על אופנוע, מהסכן מצביא צבאי, שר ומנהיג פוליטי.

מהמועדון השכונתי הקרוב עולים קולות נגינה. איש עם צ'לו ואישה עם גיטרה, מלווים בשלושה אוזני מרקס (אגוז

קוקוס ממולא בגרעינים אדומים ורעשניים) ובשני מתופפי מרים, הנעימו את בית הקהילה בשעת בין ערביים מנומנמת. ההרכבים הקרוביים מרובי משתתפים, ולפיכך המוזיקה שהם מפיקים עשירה ומורכבת. הלהקה פוצחת בשיר הידוע והמרנש על "הקומנדנטה", המפקד צ'ה גווארה: *Hasta siempre comandante!*, איתך לעולם, המפקד! העובדה שהוא מת כבר ארבעים שנה אינה מעמעמת את הכמיהה אל הגיבור האלמותי, גם לא בעיני אלה שולדו זמן רב לאחר מותו.

במהלך משפטו חקק פידל את עצמו על לוח ההיסטוריה כשומר לשופטיו, "עשו מה שאתם רואים לנכון. אותי תשפטו, ולי תמהל, ההיסטוריה עצמה"

זה או אחר, יפה לראות שבקובה כל כיכר בכפר ובעיר מתנאה בבית שחמט שבו פעילים בוגרים וילדים. כמו החינוך, גם הבריאות בקובה נחשבת מדי טובות באמריקה הדרומית ובמרכז, ורופאים רבים באים אליה להשתלמויות. עם זאת, בסופו של דבר, בתי המרקחת חסרים תרופות בסיסיות וחיוניות.

הולנדית בקובה

מכין הכדורים השורקים, הפצועים והמתים, הצליחו 12 אנשים בלבד, ובראשם פידל, צ'ה גווארה, אול, לחמוק מהמארב של צבא בטיסטה. הם מצאו מסתור בלב היערות הצומחים על רכס הרי סיירה מאסטרה (Sierra Maestra), שם, בתנאי שיט, ללא סיוע בינלאומי וכמעט ללא נשק, החלו את לחמת הגרילה שלהם. שנתיים קשות עברו עליהם, ובהן הצליחו אטיאנו לרכוש תומכים מקרב האוכלוסייה, קרובות רבים התחוללו, אנשים מתו וגיבורים נולדו.

מילה על חינוך ובריאות

בבית הספר בעיירה רמדיוס (Remedios), כ-45 קילומטר מצפון-מזרח לסנטה קלרה, ביקרתי בבית ספר מקומי. בית הספר מטופח בקנה מידה קובני, ובחזית הכניסה יש עבודות של ילדים המוקדשות לכל מיני נושאים. המורה מצביעה על פינה ובה תצוגה של הציור שאותו מקבל כל תלמיד - יעפרר נות, טושים, צבעים, מתברות. התלבושת האחדיה מסובסדת כמעט לגמרי, לא יותר מעשרים ילדים מאכלסים כיתה, ויש בנמצא מחשב ווידאו, לאחר הניצחון השקיעו קברניטי המהפכה את

✦ מאפייה של הממשלה בהואנה, מאחורי נראה פסלו של חוסה מרטין סטריט איש רוח, אבי האומה הקובנית

✦ במעשה אירועי דווקא המהפכה היא שהוציאה את מכותיות העבר האמריקאיות, וכמטפורה על החברה הקובנית - בעוד צבעוניות המכוניות חונגת מבחוץ, בתוכן מקרטע מנוע סובייטי ישן ומאובק

לא עוצרת, רק מאטה, ואנשים קופצים ממנה בדרך כם לביתם בפרברי העיר, לעתים רק שקים נזרקים מהחלון. אחר כך יבואו לאספס. מהתחנה חסופית בסנטיאגו אני ממשיך בריקשת אופניים. בשנים האחרונות נוספו נהגי ריקשה רבים לשוק העבודה. מקצת האופניים משודרגים באורות ניאון, בצמיגי אופנוי, בצופרים. המהדרין גם הרכיבו מערכת שמע שלמה בגב האופן. העבודה קשה, מזיעים בעליות ומתקמטים בשמש בהמתנות, אבל הרווח מאפשר מרווח מחיה.

ברחובותיה של השכונה העשירה לשעבר ויסטה אלגרה (Vista Alegre, "המראה השמח"), יכולתי לדמיין בנקל את העושר של בעלי המזל בקובה של בטיסטה. בתים יפים וגדולים מוקפים מדשאות מסגירים את דריהם לשעבר. רבים מהם היו מראשי ארגוני הפשע האמריקאיים שהפעילו בתי קזינו ובתי בושת בקובה בתקופה שבה בארצות הברית היה איסור על מכירת אלכוהול. אחת הפעולות הראשונות שבהן פתחו פירל וצ'ה היתה הפיכתם של בתי העשירים בשכונה לבתי ספר ומבני ציבור, המשרתים את האזרחים עד היום. מכוניות אמריקאיות ישנות עדיין חונות בפתחי חצרות הבתים, משמשות מוניות לעת מצוא, ומהוות עדות חיה לעבר מפואר ובזבזני של בעליהן מראשית המאה ה-20. כבמעשה שזירה אירוגית, דווקא המהפכה הקפיאה והנציתה את מכוניות העבר, פאר העיר צוב הקפיטליסטי, וכמטפורה על החברה הקובנית - בעוד צבעוניות המכוניות חונגת מבחוץ, בתוכן מקרטע מנוע סובייטי ישן ומאובק.

"יום אחד של אמברנו מערבי על קובה שווה ערך ל-139 אוטובוסים חדשים בכל יום", מודיעה כרוזה ממשלתית גדולה על אחד הבניינים. קסטרו רצה מהפכה שתחזיר את קובה לקובנים, ארצות הברית סגרה את שעריה לייצוא קובני, וקובה הלכה עם המתחרה - ברית המועצות. בתים ורכוש הולאמו המשך בעמוד 52

ב־1 בינואר 1959, מיד עם בריחתו של בטיסטה מהמדינה, נכנסו כוחות המהפכה בנאון־מנצחים להוואנה. כעת הגיעה שעתם של פירל וצ'ה לקיים את הבטחותיהם לקובה האחרת.

הניסין ההולנדית גרה בעשר השנים האחרונות בקמגווי (Camagüey), העיר השלישית בגודלה בקובנה. היא מחלקת את זמנה - חצי שנה בקובה, חצי שנה בהולנד. הניסין נשואה לגבר קובני צעיר. היא עצמה אינה צעירה עוד, ותהיה השנה בת 71. לרוע המזל, את עשר שנות נישואיהם מבלה בעלה בכלא קובני. המפגשים ביניהם חודשיים, לשעתיים, בתנאי שהיא התנהגה יפה בכלאו. את רוב זמנה ומרצה היא מקדישה לסידורי ביקורים ולניסיונות נפל לשהורו מהכלא. היום היא הולכת לבקרו ביום הולדתו, לכן קנתה עונה. הוא מרצה 25 שנים בכלא נוקשה, בשל פישעי מין, לטענתה הסיפור מצוין מהאצבע.

לאחר שהניסין פודשת אל מיטתה, משתפת אותו מרינה, בעלת הבית של הניסין, במחשבותיה. היא אמנם מצרה על כאבה של השוכרת ההולנדית, אבל היא מאמינה במערכת הצדק הקובני. כך או כך, הניסין כנראה תמשיך במאבקה הבלתי מתפשר לשחרור אישה הכלוא, בעודה נחליה בעבר שלא היה ובעתיד שלא יהיה.

מרינה מתפרנסת מהשכרת חדרים, סבה, שגר בבית שבנו היא מתגוררת עכשיו, היה לפני המהפכה מיליונר. במסגרת ההלאמה נלקח ממנו מסונו זבי תו. עד מותו הוא הביע התנגדות נחרצת למהפכה. היא מצדה ממחרת להצהיר על חוסר עניין או דעה פוליטית. חמישים שנות שלטון פידליסטי אינן מעי לימות פגיעה, אבל הן מאלמות אנשים.

תיאטרון הדמיון של סנטיאגו

בסאטי העיר סנטיאגו דה קובה הקטן הגדול מאט את נסיעתו ברעש מחריש אזניים. הרכבת

**קסטרו רצה
מהפכה שתחזיר
את קובה
לקובנים. ארצות
הברית סגרה את
שעריה לייצוא,
וקובה הלכה עם
המתחרה - ברית
המועצות. בתים
ורכוש הולאמו
והמשטר נעשה
קומוניסטי**

טומר דותן - מדיין
טיווליס במרכז אמריקה
dotanomer@yahoo.
com

רון נוי - גלם ומורה
דרך המתמחה ביושלים,
מקים סדנאות גילום
בארץ ובחול

והמשטר נעשה קומוניסטי. הכסף במדינה אזל מיד עם ביסוס שלטון המהפכה, ומאז מחויבים אנשי קובה לחיי צנע ולאלתורים כפויים.

אחר הצהריים של יום שבת. החנויות בסנטיאגו נסגרות, ריחות בישול והתנגדות עולים מפתחי הבתים. אנשים מוציאים לרחוב את שולחנות הדור מינו, משחק מופלרי וקולני שחוקי פשוטים, והוא מאגד סביב השולחן אוהדים רבים. משחקים אותו כמעט אך ורק גברים, ולכן הוא מאפשר פורקן לאגו. בכיכר מרטי עוברת עגלה בנויה על מרכב אופי ניים, מקושטת בדוסנה בצוירי ילדים, מסיעה ילדים קטנים. "באין כסף בנמצא, אנחנו עושים שימוש ברמיון", אומר לי המפעיל ומצביע על התיש הרתום לעגלה, הממלא נאמנה את מקומו של סוס פוני יקר מציאות.

עם רדת הלילה נהרות של צעירים וצעירות גור דשים את הכיכרות. המוזיקה בוקעת מכל עבר. מכל סמטה אפשר לשמוע צלילים מחפשים תהודה. תיא טרון הדמיון בעיר סנטיאגו משכך אמת כלכלית מרה וקשה. עשרים שנה לאחר נפילת ברית המועצות, העולם עדיין מופתע מעצם הישרדותה הכלכלית של קובה. אמנם החבר הקולני החדש שלה, הוגו צ'אוס נשיא ונצואלה, עוזר פה ושם, אבל לרידם של אזרחי קובה, זה חמישים שנה המהפכה היא אורח חיים שלא תמיד הוא פשוט.

שינויים בדרך

בעיירה ברקואה (Baracoa) ישבתי על בקבוק של ויסקי עם דייוויד, בנו של בעל הבית שאצלו שכרתי חדר, ועם שני חבריו. פרדו הניע זה עתה לביקור מולדת קצר מאיטליה, שבה הוא מתגורר. כולם מקנאים בו על שהצליח להתחתן עם איטלקייה. אין פלא, הוא היחיד שהיה בידו לחלוק עמי את עלות הבקבוק. הקובנים אוהבים מאוד את בנות ארצם, אבל אלה אינן מספקות דרכון, אינן מספקות מפלט מהמדינה קשת היום. לכן בראש מעיינים נישואים לזר ויציאה מקובה. אבל שלא כמו בשנים קודמות, הם כבר אינם מסתפקים בכך. לאחר שתי כוסיות, רוברטו שחום העור ויפה הפנים מתח את גבול חופש הדיבור עד תום. "אי אפשר ככה יותר", אמר. "למה לאחרים בעולם יש ולנו אין? איפה הצדק?". דייוויד נשמע רגוע בהרבה. הוא חגג לא מומן את יום הולדתו השלושים. הוא עובד ככלכלן במשרד ממשלתי ומצפה לתינוק ראשון בעוד כמה חודשים. "לי טוב כאן", הוא אומר תוך כדי לנימה מתונה. "אני כבר מבוגר מכדי להתחיל משהו בחוץ, יש לי אישה ומשפחה. אז אני אמשיך בדרכי". אבל גם הוא מסכים עם רוברטו שקובה זקוקה לשינוי.

ראול קסטרו הציג כמה חידושים: השנה כבר מותר לקובנים להתחזק קו טלפון נייד. אבל אין להם כסף לשלם לשיחות יוצאות, כך שבינתיים זה בעיקר

סמל סטטוס. כמו כן התייר ראו לא את שהייתם של קובנים בבחי מלון של תיירים. יש דיבורים גם על צעדים מרחיקי לכת כמו ביטול השכר האחיד במשק ואיחוד שתי מערכות הכסף הנפרדות לקובנים ולי תיירים. שרשרת השינויים הזאת מצביעה על כיוון מסוים. יודעי דבר טוענים שמידל עדיין מנהל את המדינה מאחורי הקלעים, וכי הוא יודע היטב שעליו לשנות כדי לשרוד. אבל הוא איש חכם, והוא עושה את השינויים הנדרשים לא בצעמו אלא באמצעות יד ימינו ראו, אחיו לדם ולנשק.

רוחות של שינוי

יום שלישי לא מצטיין במיוחד בברקואה התגלם בשעות אחר הצהריים והפך למרפר. עובדות מפעל שחזרו זה עתה מהעבודה התכנסו בבית הקהילה, ובהנחיית איש מבוגר כסוף שיער החלו במסיבה ספונטנית של ויקודי סלסה שהופקו מהלב. האיש הכסוף, כתנועות אנו, נדבק לעתים בדרכו לאחת הנשים. ירד בריקודיו עד ברכיים והכניס לאקסטזה את נשות המעגל הרוקדות. כפטרויות לאחר גשם ראשון עלו מחלונות הבתים השכנים מזמורי יום חג וקרנבל. זכאילו נשמע אות פתיחה המוני, הרחובות החלו באחת לנשום שירה וריקודים מלאי שמחה.

תשאלו מומחים על רוחות השינוי הקרבות, ות קבלו דעות שונות. יש שיספרו כי מכליות עמוסות בארגוני קוקה-קולה כבר ממתינות בנמלי ארצות הברית, מחכות ליום פריצת הכלכלה. המתונים יותר, כמו אלברטו, יגידו כי קובה תצליח לשמור על צביונה החברתי ועל המרקם העדין המיוחד שאותו השינה בעמל רב במשך עשורים רבים.

חגיגת צלילים מקיפה אותי, ורגלי מרקדות מעי צמן. אני הולך ברחוב, מציץ בחלון, מחייך לגוזזטה, מצטרף למרפסת. נשות המעגל סיימו את ריקודן והתיישבו לקנח בעונת מרגינה צבעונית. חמישים שנה פניהם של פידל וצ'ה מבצבצים על כל קיר. המ הפכה שהצליחה במקרה המתמשכת ביותר בעולם, כך מכנים היסטוריונים את המהפכה הקובנית. חמי שה עשורים לאחר משפטו המפורסם, איני בטוח אם הקובנים, ובעיקר הצעירים, יהיו מוכנים עוד לשפוט את פידל לכף זכות. ברית המועצות השילה מסמן את חומתה, ובייג'ינג התיירה לא מכבר את איסורי ארמונה. ובקובה - חיים שוב ושוב, מהפך הבוקר ועד שקיעת החמה, את המהפכה.

בחורה חנינית, בנדנה של דגל קובה עושרת את ראשה, נשענת על עמוד מקושט. זוג עיניים מחייך אלי מפתחו של אחד הבתים. הקובנים רוקדים לעצמם, לא לתיירים. נגמר היום ויורד הערב, כביש האספלט סופג את צלילי הרחוב, מתרכז לאטו. שעת שקיעה יפה מעשירה את האוויר, את המדינה. מוזיקת הסלסה חותמת עוד שעת שקיעה מתוקה בסופו של יום מריר. ©